

גליון מס' 342

עירובין ס"ז-ע"ג

בס"ד, י' כסלו תשס"ו

ה שבוע בגליון

- ◆ מסלול ההלווייה מטמא
- ◆ תקנות לשעות ההלוויות
- ◆ אימתי הותרה אמירה לגוי בשבת?

- ◆ שפיכת היין סימן ברכה
- ◆ ה"מ שפך" כהוכחה
- ◆ "מצוות" עירובי חצרות

דבר העורך

מאורות ההלכה

רכב ההסעות עשה את דרכו לירושלים, נושא בחובו רעיונות גדולים; חלקם כבר התפשטו בקהילות ישראל וחלקם נרקמים ביד אומן בתקופה זו.

במעלה הקסטל צלצל הטלפון.

- **"בשעה** חמש תורכם להכנס אל הרב".

יושבי הרכב התרגשו, עוד מעט קט יכנסו אל הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, וישטחו בפניו את תבנית "מאורות ההלכה", לקראת המסכתות הבאות עלינו לטובה במסגרת לימוד הדף היומי.

- **"הלכה**, הלכה, מה עם ההלכה?"

השאלה הזו דהדהדה באוזני כל המשתתפים במפגש ההוא, שהתקיים לקראת תחילת לימוד מסכת נדה, בשלהי המחזור הקודם של הדף היומי.

כדרים בקודש, בהגיע ציבור לומדי הדף היומי לצומת דרכים מרכזית, בו נדרשת הכרעה להיכן פונים, או שמא יש לסלול דרך חדשה, עלו רבני מאורות הדף היומי, בראשות הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, למעונם של גדולי הדור שליט"א, לקבל עצה ותושיה על מפתן לימוד המסכת האחרונה בש"ס במסגרת הדף היומי, כדי לשקול, כיצד ניתן להעניק תנופה רבתי ולצרף יהודים רבים אל לומדי הדף היומי, לשתף אותם במקהלה היפה הזו, כך שיוותרו בה עוד שנים ארוכות וטובות.

בשעה ששטחו בפני הגר"ש אלישיב שליט"א את הלבטים, הספקות, הדרכים האפשריות והצדדים הטמונים בהם, דפק הרב קלות על השולחן ושאל: "הלכה, הלכה, מה עם ההלכה?"; הרי לימוד התורה צריך להביא לידי מעשה, שידעו בית ישראל את אשר לפניהם.

באותה תקופה נארג ונטווה רעיון "מאורות ההלכה", ובאותו יום, נוכח השאלה "הלכה, הלכה, מה עם ההלכה?"; הוא קרם עור וגידים, נשטח לפרטיו בפני פוסקי הדור, הגר"ש אלישיב שליט"א והגר"ש וואזנר שליט"א, וקיבל את ברכתם ואת עידודם.

תוך זמן קצר הוקמה מערכת "מאורות ההלכה", אשר זכתה לברכת מרגן ורבנן, גדולי הדור והאדמו"רים שליט"א.

מיני אז, בכל שאלה המתעוררת, ספק או הכרעה, מופנית היא אל פוסקי הדור, הקובעים ומתווים את התבנית של "מאורות ההלכה". אין אלו שאלות זוטות. מול עיניהם המשתאות של עשרות

דף סה"א כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה

שפיכת יין ההבדלה

רבים נוהגים לגדוש ביין את כוס ההבדלה מעט מעל לגדותיה, כדי שהיין העודף ייגר מן הכוס. על מקור המנהג, על התומכים בו ועל המתנגדים לו, במאמר שלפנינו.

הרמ"א ("שולחן ערוך" אור"ח סי' רצ"ו סעי' א') כותב: "ונוהגין לשפוך מכוס של יין על הארץ, קודם שסיים בורא פרי הגפן... וטעם השפיכה, דאמרין, כל בית שלא נשפך בו יין כמים אין בו סימן ברכה, ועושין כן לסימן טוב בתחלת השבוע". מקור מנהג זה ב"שולטי הגבורים" (ברכות פ"ז אות ז').

שפיכת היין סימן ברכה: כוונת הרמ"א לדברי רבי חנין בר פפא [אחד מעשרת בני רב פפא המוזכרים בסיום מסכת] בגמרתנו, כי "כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים, אינו בכלל סימן ברכה". מדברי רש"י (נ"ה "אינו בכלל הברכה") עולה, לכאורה, כי כוונת הגמרא היא, שסימן העשירות היותר מובהק הוא, שהיין נשפך בבית והשתיה כדת. אולם, הרמ"א הבין את הדברים כפשוטם, כי שפיכת היין על הארץ מהווה סימן ברכה.

לא לרגוז על יין שנשפך: אכן, הט"ז (שם סק"א) חולק על הרמ"א ותמה, כי אין כל ברכה בשפיכת יין. לדעתו, רבי חנין מתכוון לכך, שבעל הבית אשר אינו זועם על יין שנשפך בביתו, מביא ברכה על ביתו, שהרי הרגוז הוא סימן לעניות. הט"ז מסיים את דבריו, כי אין כל טעם למנהג גדישת כוס ההבדלה ביין הניגר ממנו.

ה"מ שפך" כהוכחה: היעב"ץ טוען, כי לא יתכן שהגמרא מתייחסת לשפיכת יין על הארץ, שהרי יש בדבר ביזוי אוכלין, אלא כוונת הדברים היא כעין דברי רש"י הנזכרים, לבית ששופכים בו יין לכוסות המסובים בלא להצטמצם. ואם תתמה, הוא כותב, מדוע כתוב "נשפך" ולא "נמזג", הרי גם ה"משפך" קרוי כן אף על פי שהוא משמש למזיגה מכלי לכלי...

ראוי לציין, כי ה"מגן אברהם" מביא בשם ה"מטה משה" טעם לשפיכת היין על פי הקבלה, אך אין לשפוך טרם סיום הברכה, כמבואר ברמ"א, אלא בעת מזיגת היין לגביע, יגדשנו עד גדותיו. ה"מגן אברהם מוסיף", כי לפי מנהג זה צריך לומר, שבשפיכת מעט יין אין ביזוי.

ה"משנה ברורה" מצטט את דברי הט"ז (ס"ק א'), כי יש למעט בשפיכת היין, מפני ביזוי המשקין.

ראוי לציין, כי קיימות דעות השוללות מנהג זה, ביניהם בעל "באר שבע" (בקונטרס "באר מים חיים" סי' ח'), המשבח את הספרדים שאינם שופכים מן היין על הארץ, מפני ביזוי היין. בספר "כנסת הגדולה" (סי' רצ"ט בהגהות הטור והובא ב"מגן אברהם" שם) כתב, ששמע כי האריז"ל אמר, שאסור לשפוך את היין. החיד"א ("מחזיק ברכה" שם סק"ב) כותב, כי במקומות רבים נתבטל מנהג שפיכת היין, לאחר שיצאו עליו עוררין.

דף סח"א מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב

מצוות עירובי חצרות

תקנת "עירוב חצרות", בה עוסקים אנו זה עשרות דפים, מקורה בתקנת שלמה המלך ע"ה ובית דינו, כי אין לטלטל מבית לחצר ומבית לבית, (ומחצר לחצר ללא "שיתוף מבואות") מחשש שבסופו של דבר ייגררו לטלטול ברשות הרבים ואליה. הרוצה לטלטל, עורך "עירוב חצרות" בין בני החצר, אשר בפרטיו הרבים עוסקים לומדי הדף היומי.

לעילוי נשמת

הר"ר **פנחס יוסף איצקוביץ** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע ס"ז כסלו תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל צבי הרמן** ז"ל

ב"ר משה זצ"ל

מח"ס אי' ובעיותיה באורם של חז"ל

נלב"ע י"ב כסלו תשנ"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח על ידינו משפחות:

הרמן-וויז'ניץ, ויז'ניץ-וויז'ניץ, וויז'ניץ-וויז'ניץ

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף ואגו** ז"ל

ב"ר בן ציון ז"ל

נלב"ע ג' כסלו תשנ"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח על ידינו מר סטיב ואגו ומשפ' שיחיו-רעננה

במהלך הדורות, היו אי אלו שהעלו סברה, כי "יש חשש עבירה" בדבר, מפני ש"עירוב חצרות" הוא בדיעבד. כלומר, התקנה המקורית קבעה, כי אין לטלטל בינות החצרות ובינות הבתים, ופתרון "עירוב חצרות" ניתן כאמצעי עבור אלו שאינם מסוגלים לעמוד בכך. ברם, התשב"ץ (שו"ת ח"ב סי' ל"ז) אשר נשאל על כך, דחה רעיון זה מכל וכל, ואף התבטא ש"חס וחלילה" לומר כך. התקנה המקורית, איפוא, כללה את עירוב חצרות עמה יחד, כך צורתה וצביונה - עשו עירוב חצרות.

התשב"ץ אף מביא ראיה מעניינת מסוגייתנו. גמרתנו מספרת, כי רבה בר רב חנן שאל את אביי, כיצד יתכן שבמבוי אשר בו מתגוררים שני גדולי הדור, אביי ורבה, לא נעשה עירוב חצרות. אביי הצטדק והסביר, כי אין זה מכבודו של רבה לקבץ פת מכל השכנים, ואילו הוא, אביי, טרוד בגירסת לימודו. יתר בני המבוי, אינם משגיחים בכך, ומשכך, נותר המבוי ללא עירוב חצרות. מן הדברים עולה באופן שאינו משתמע לשתי פנים, כי עשיית עירוב חצרות היא האפשרות המועדפת.

תמיכה הגאונים: כדברים הללו כתבו הגאונים (תשובות הגאונים - גאוני מזרח ומערב ימן כו) בתשובתם לבני העיר אוליסאנו, אשר לא נהגו לעשות עירוב חצרות. הגאונים תמיהים: "תמה גדולה תמהנו בדבר זה, חכמים גדולים שכמותכם, בעלי תורה, מדקדקים בדבר הלכה, אי אתם מערבין עירובי חצרות?" הרי "בזכות שמם, אוליסאנו אין בה גוי שאוסר עליכם, מפני מה אין אתם מערבין עירובי חצרות, כדאמר לי רבא בר רב חנן לאביי..."

גם ראשונים נוספים ("מרדכי" סי' תקט"ו, הגהות מימוניות הל' עירובין פ"א אות א' בשם התוספות) סוברים כן, וכתבו, כי ודאי עדיף לעשות עירוב חצרות כדי שלא יבואו לידי מכשול, ויעברו על איסור חכמים, שאין לטלטל בין החצרות ובין הבתים.

אכן, כתב ה"טור" (או"ח סי' צ"ה) וכן פסק ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' שס"ו סעי' י"ג): "מצווה לחזור אחר עירובי חצרות". ה"לבוש" (שם) אף מגדיר את עשיית עירובי חצרות כ"מצווה מדרבנן", אם כי ב"תוספת שבת" (סי' שס"ט ס"ק א') מסייג את הדברים ומגדיר זאת כ"זהירות בעלמא" ולא כ"מצווה מדרבנן", תוך שהוא מוכיח זאת מגמרתנו, שהרי אילו מצווה היתה בדבר, כלום היה רבה נמנע ממנה משום כבודו, ההיה אביי פוטר את הדבר בטרדתו?

"והוא מן השכל": ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת או"ח סי' צ"ט) כותב, כי ביקשוהו שימצא הוכחות בכתבי חז"ל לכך שראוי לדאוג לעשיית עירוב סביבות העיר, להתקין צורות הפתח וכדומה, אך הוא אינו מוצא לנכון לעשות כן, מפני ש"דבר זה אינו צריך לפנינו ולראיה והוא מן השכל ומן המבואר להדיא בדברי חז"ל... כל בר דעת ישפוט בשכל שאי אפשר... לשמור את כל בני ביתם הקטנים... בכל יום השבת, מבלי להוציא מפתח ביתם החוצה דברים קטנים... וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזכרים, ובפרט בעניין תפילה בבית הכנסת ביום שבת קודש, בהבאת הסיידורים להתפלל... השכל הפשוט גוזר שראוי ומחוייב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול... ודבר זה מוטל על הרב והת"ח שבעיר לתקן המבואות ואם לא מכשול וקולר העם על צוארו."

לאחר מכן מתייחס ה"חתם סופר" ל"עירובי חצרות" ומזכיר את הנאמר בגמרא (לעיל כא/ב), שבשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידיים, יצאה בת קול ואמרה, אם חכם בני ישמח ליבי גם אני. ה"חתם סופר" מסביר, כי השמחה לגבי העירוב לא היתה על תקנת איסור הטלטול בלא עירוב, אלא על הפתרון שמצא, לעשות עירוב חצרות כדי לאפשר את הטלטול. גם ברכת העירוב "על מצוות עירוב", הוא אומר, אינה על איסור הטלטול בלא עירוב, שהרי איסורי שבת רבים נתקנו על ידי חז"ל ואיננו מברכים עליהם, אלא ברכה זו נסובה על "מצוות התיקון הגדול הלז, להשמר מאיסור הוצאה אשר ממש אי אפשר להזהר ממנו".

ראוי לציין, כי גם ההלכה מתייחסת לפת שנעשה בה עירובי חצרות, כחפץ של שנעשה בו מצווה, כפי שכותב ה"משנה ברורה" (סי' שצ"ד סעי' ב'), שלפיכך כתב הרמ"א שיש לבצוע פת זו בסעודת שחרית של שבת, "הואיל ונעשה בו מצווה אחת, נעשה בו מצווה אחרת". [ראה בהרחבה גליון 337 מאמר "עירוב בחפץ ובמצוה"].

דף סח/ה המת בבית ... חישב להוציא...

אין טומאה בשבת בצפת

לפני כארבע מאות שנה, נפוצה שמועה שלא תאמן בצפת עיר הקודש: "רבי משה מטראני, המבי"ט, הורה, כי אין טומאה בשבת!". אנשי העיר סיפרו בהתרגשות, כי כהן נמנע מלהכנס לחצר שהיה בה מת, והמבי"ט אמר לו, כי רשאי הוא להכנס, מפני שאין טומאה בשבת.

צפת של אותם הימים, מלאה היתה בחכמים ובסופרים. במהרה הגיעה השמועה אל מרן רבי יוסף קארו, אשר מאן לקבלה. סוף דבר, לאחר שנים, בירר את העניין רבי יוסף מטראני, בנו של המבי"ט, אשר פתר את הדברים לאחר שירד לפרטי המעשה אשר סופר לו על ידי רבי אלעזר אזיכרי בעל ה"חרדים" (שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צ"ו).

סוף טומאה לצאת: הלכה ידועה היא בהלכות טומאה, כי "סוף טומאה לצאת". טומאות מת מתפשטות תחת הגג בו נמצא המת ומטמאת את כל השוהה תחת הגג. אם המת נמצא בחדר סגור, הטומאה אינה מתפשטת לכל הבית, אף שגג אחד מקרה את חדר המת ואת יתר חלקי הבית, מפני שקירות החדר מונעים מן הטומאה לצאת.

אלפי לומדי הדף היומי, הולכת ונבנית מערכת מופלאה של הלכות מעשיות, מהחל ועד כלה. מאז התחילו ללמוד מסכת שבת, זכו לומדי הדף היומי ללמוד הלכות רבות מפורשות. בעניי יהודים רבים, ההלכות, התקנות, האיסורים, הגזירות והדינים של שבת קודש, אינם אוסף אקראי, מצבור גדול ומפורד של איסורים; הם זכו להבין את הבסיס, ללמוד על השורש, להניח דין דין ליד רעהו ולחזות בהשתלשלותם של איסורי השבת מל"ט מלאכות השבת, עד תקנות חכמים. כדי לבנות את המפעל האדיר על יסודות איתנים, נדרשת הכרתם של פוסקי הדור, אשר מטום אוזן קשובה בכל עת ובכל שעה לשאלות רבני "מאורות ההלכה", מתוך החשיבות המרובה שהם מייחסים לעניין.

חלפו החודשים אדר, ניסן, אייר, סיון, תמוז, אב, אלול, תשרי ומחצית חשוון, ועתה שבה אותה משלחת אל פוסקי הדור, לקראת ההכנות להדפסת מסכת פסחים, הנלמדת לאחר מסכת עירובין.

אכן כן, לומדי הדף היומי שקועים ראשם ורובם בתוך מסכת עירובין, על מבואותיה, קורותיה, לחייה וצורותיה, בשלל הצבעים שהטיבו לתארם בתמונות הצבעוניות, אך ב"מאורות ההלכה" הסתיימה מסכת עירובין ביום בו החלו ללמוד אותה... בו ביום החלו לעסוק במסכת פסחים.

ההערכות גדולה. ב"מאורות הדף היומי" יודעים, כי הציבור מצפה לגמרות מיוחדות במינה, ובעזרת ה', הן אכן תהיינה כאלו. בעלותם לירושלים, ביקשו רבני "מאורות הדף היומי", לקבל את ברכתו של כבוד הרב, לעידוד הלימוד ב"מאורות ההלכה" במסכת פסחים, בפרט לאור העובדה, שבמסכת זו נפרסים הלכות הפסח למלוא אורכה של המסכת, ואין זמן מתאים יותר ללימוד הלכות הפסח, מאשר במסכת פסחים הנלמדת לפני חג הפסח.

מה מפעים היה להיווכח בהתרגשותו הרבה של הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א, תלמידו של מרן הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מחולל ומייסד "הדף היומי". הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, ראש מאורות הדף היומי, הרה"ג ר' רפאל נוסבוים שליט"א, ראש כולל מאורות הדף היומי ומצוות רבני מאורות ההלכה, עלו אל ביתו של הגר"ש וואזנר שליט"א, בלוויית הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א, דומיץ בבית דינו של הגר"ש וואזנר שליט"א, כדי לקבל את ברכת הרב, אשר הביע את התרגשותו במילים חמות.

במהלך ההתייעצות שנערכה בביתו, בישרו הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, רבי ברכת התקיימה. עם הקמת צוות רבני "מאורות ההלכה", עלו הרבנים לבית הגר"ש וואזנר שליט"א, לקבל את ברכתו, שלא יצא מכשול מתחת ידיהם, חלילה וחס. הברכה התקיימה. ברוך ה'.

צוות רבני "מאורות ההלכה" שב מבית פוסקי הדור משברכתם החמה מלווה אותם. הם שמחו לספר להם, כי ברוך ה' יהודים רבים הצטרפו למעגלי "מאורות ההלכה", בבתי רבים זרח אור ההלכה על סעודות השבת, עת אבי המשפחה אותו בידיו חוברת "מאורות ההלכה" ומקריא לבני ביתו בקול צלול וברור, את הלכות טוהר, למה, מה המקור, מה אסור, מדוע, ומה מותר, וכולם מבינים. גם הילדים. גם הילדות. זו ההזדמנות שלהם, ההזדמנות שלנו לתת להם הזדמנות. הזדמנות של פעם בחיים, לדעת. פשוט לדעת.

ניתן להמליץ על כך את שאמר אחד הלומדים: "זו תורה וזו שכרה". שכרי בעולם הזה על ההשתתפות בלימוד הדף היומי, הוא לימוד ההלכה שבסוף השיעור, אשר בלעדיו הייתי נכשל חלילה וחס באיסורים רבים מידי מכפי שנוח לי להודות בהם."

אם אתם שואלים את עצמכם, מדוע הוחלט לכתוב דברים אלו עתה; הרי מסכת פסחים רחוקה מאיתנו כדי חודש ויותר, החורף הארוך לפנינו, שום דבר מסעיר לא התרחש. נכון, אך האם מי מאיתנו יכול להרשות לעצמו, שכל כך הרבה יהודים לא יתוודעו לרעיון נשגב זה, אך

הדף היומי

ורק משום שעדיין לא התחילו מסכת פסחים?
התחילו עוד היום ללמוד "מאורות ההלכה", כפי
שנוהגים בשעורים רבים של הדף היומי, בתחילת
השיעור, או בסוף השיעור, ויברככם בורא עולם.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואז נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. טל: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
ברכת התורה העורך

דף ע"ב

לשונות התלמוד

לחתום את הנידון בקושיה שלא נמצא לה תירוץ.
התרגום המילולי של המילה תיובתא הוא
"תשובה". כלומר, הקושיה היא תשובה
ניצחת לשיטה שעליה מקשים (ע"י בתרגום
ספר איוב לב).

שתי צורות לה' לתיובתא.

א. "תיובתא דפלוני - תיובתא". בכך הגמרא
מבטאת, כי לקושיה זו לא נמצא כל תירוץ,
לפיכך היא כופלת את המילה 'תיובתא'.

ב. "תיובתא" בלבד. כך הגמרא חותמת
קושיה שלעת עתה לא נמצא לה תירוץ, אך
קיימת אפשרות שבעתיד הדברים ייושבו.

קושיה שאינן כה קשות, הגמרא אינה מכנה
ב'תיובתא' אלא בביטוי 'קשיא', הטומן בחובו
את הכוונה, כי הדברים תלויים ועומדים, ואין
הכרח וודאי כטענתו של המקשה (ענין ספר
הכריתות לשון לימודים שער ג' ס"י ס"ט).

מעובד מתוך ספר כללים וביאורים בלשונות הש"ס.

דף ע"ב אמר רבי יהודה הסבר

פנינים

מבין דברי רבינו גרסא דהא דאמר ר' יוחנן
תנא בפני עצמו שהדבר היחיד שאנו יודעים עליו -
הוא הסברו למחלוקת ב"ש וב"ה, או שמא זהו
אחד מן החכמים בשם יהודה הידועים לנו
ממקורות אחרים ללא תואר זה, כגון סתם "רבי
יהודה" שהוא התנא ר' יהודה ב"ר אלעאי (רש"י
לביצה כה"ב ד"ה ר' יהודה הנשיא).
בפירוש תארו ובנוסחו נחלקו המפרשים.
רש"י מפרשו מלשון "סברא", ונקרא כן על
שם חריפות סברותיו.

רבי יעקב עמדין מציע, כי הסיבה שראשונים
אחרים נטו מפירושו זה, כמובא להלן, היא,
שתמוה, מדוע מצאנו תואר זה רק כאן, בעוד
ש"לא מלט שהיו הרבה חריפים כמותו"
(הגהות יעב"ץ).

רבינו חננאל גרס "הסבך" (ד' במקום ר'), דהיינו
מלשון "שִׁבְכִים מְעֻשָׂה שִׁבְכָה" (מלכים א' ז, יז),
שבמשלוח חכמים נכתבת גם בסמ"ך, והיא אריג
דק עשוי נקבים כרשת, ובפרט: כיסוי ראש
לנשים. לפי זה, רבי יהודה הסבך נקרא כן על
שם מקצועו, אומן של שִׁבְכוֹת (לשון ריטב"א).

רבינו חננאל מפרש, שנקרא כן על שם מקומו.
ההוכחה לכך היא מרשימת ערי נחלת מטה
יהודה בספר יהושע (טו:סא): "בֵּית הַעֲרֵבָה מִדִּין
וּשְׁבָכָה". אך (כפי שהוער בהגהות יעב"ץ ובמסורות
הש"ס) קשה, כיצד ניתן לפרש שהוא נקרא
"הסבך" על שם עירו "שִׁבְכָה" (בשתי כפ"ץ)?!

הפתרון לכך נעוץ בנוסח שונה: הבי"ח ומהרש"ל
בהגהותיהם הסבירו, שלפירוש האחרון של רבינו
חננאל (המובא גם בתוספות ד"ה "ריב"י) גרסין "רבי
יהודה הסבך" (בשתי כפ"ץ) - בהתאם לפסוק.

ברם, התושי' בשם ר"ח מצטטים מספר יהושע:
"וּשְׁבָכָה", בהתאמה ל"הסבך". אך גם את זאת
מגיה הבי"ח ומתקן את נוסח הפסוק שבתוספות
בהתאם לנוסח המקרא המסור בדינו: "וּשְׁבָכָה".

ברם, אם כדי להוציא את המת מחדרו, עתידים לפתוח את דלת החדר ולהוציאו,
הרי הדלת הסגורה נחשבת כפתוחה, והטומאה מתפשטת לכל חלל הבית. "סוף
טומאה לצאת". לא זו בלבד, אלא אף אם קבועים בחדר פתחים אחדים, ולא
הוחלט מאיזה פתח יוציאו את המת, כל הפתחים אינם חוצצים בפני הטומאה!

מסלול ההלווייה מטמא: קיימת בפוסקים דעה מחודשת, לפיה דין "סוף טומאה
לצאת" כולל גם את המסלול העתידי בו המת עתיד לעבור, אף על פי שכעת אין גג
אחד המאחיל על המת. כלומר, אם ידוע, כי במהלך ההלווייה יכניסו את המת לבית
הכנסת, כבר עתה שוררת טומאה במקום! דעה מחודשת זו הובאה ברמ"א (י"שולחן
ערוך י"ד ס"י שעי"א סעי' ד'): "ולכן יש מחמירין לכהנים לילך דרך שער העיר שסוף המת
לצאת משם, ויש מתירין, והמקיל לא הפסיד".

לפי דעה זו, המסלול המוביל מן העיר לבית הקברות, מטמא לעולם וכהנים אינם
רשאים בו, מפני שבכל רגע נתון, בעיר גדולה בוודאי, מונח נפטר באחד הבתים,
העתיד להקבר בבית הקברות.

בצפת עיר הקודש, נהגו הכהנים בחומרה זו, אך דעת המבי"ט היתה, כי אין בה
ממש ויש לבטלה. מאידך, סבר המבי"ט, כי אם נוהגים הכהנים להמנע מהליכה
תחת השערים הגדולים המובילים אל בית הקברות, שמא בלא משים יעברו הכהן
והמת בצוותא תחת השער, ונמצא הכהן טמא - אסור לבטל את מנהגם, מפני
שהוא סיג וזהירות באיסור טומאת מת שנצטוו בו [כמבואר בפסחים ג/ב לגבי מנהגי מקום
משום סיג].

באותה שבת מדוברת, נשאל המבי"ט על ידי כהן, אם רשאי הוא להכנס לחצר שיש
בה מת, שהרי למחרת היום, עתידים להוציא את המת דרך שער החצר. רשאי אתה
להכנס, הורה לו המבי"ט, שהרי לשיטתו, על הכהן להקפיד שלא לעבור במקום בו
עוברים מתים, כדי שלא ייכשל וימצא עצמו במקום אחד עם המת. מאחר שבשבת
קודש אין קוברים את המתים, אמר המבי"ט, אין עילה לחומרה זו בשבת.

הכל הבינו, איפוא, את דבריו של המבי"ט, כי בשבת אין טומאה... וכך מסכם בנו
את הדברים: "וזה ששמע השומע שאמר "אין טומאה בשבת" ח"ו לא כך אמר אלא
כך אמר אין דרך טומאה לצאת בשבת".

דעתו של המבי"ט, כי יש להחמיר בדבר אם נהגו בו משום סיג, נידונה רבות
בפוסקים. בין היתר נידונו דבריו בקהילת גלוגא. בעיר זו הובילו את המתים
לקבורתם, דרך שער שהיה מחובר לבית הכנסת העירוני. ידוע ידעו הכהנים, כי
בשעה שמת עובר תחת השער, עליהם להמנע מלהכנס לבית הכנסת, אך לפי הדעה
המחמירה, ש"סוף טומאה לצאת", כולל את כל המקומות דרכם עתיד המת לעבור,
אין הכהנים רשאים להכנס לבית הכנסת לעולם, שהרי במקום כל שהוא מוטל מת
העתיד לעבור תחת השער.

תקנות לשעות ההלוויות: הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת רעק"א ח"ב ס"י י"ח) הורה,
כי יש להקל כשיטת המבי"ט. אך עדיין נותרה בעיה, כי גם לדעת המבי"ט, יש
להחמיר שלא יעברו כהנים במקום בו רגילים לעבור מתים, שמא יעברו עמם
בצוותא. לכך הציע הגרע"א פתרון לגבאי הקהילה, כי יתקנו שאין עורכים הלוויות
עד כלות חצי שעה מעת התפילה.

דף סח/א כתיב ליה נכרי אגב אימיה

אימתי הותרה אמירה לגוי בשבת?

סוגייתנו מרכזת סביבה הלכות חשובות בהלכות שבת, ואף נידונים הלכתיים
מעניינים, וכך מוענקת לנו הזדמנות פז לשוב ולרענן נושאים שנלמדו זה לא מכבר
במסכת שבת, במסגרת לימוד הדף היומי.

בגמרתנו מסופר, כי פעם אירע שבשבת קודש נשפכו בשגגה מים חמים שהוכנו
מלכתחילה לצורך תינוק שעמדו למולו. ללא מים חמים, הועמד קיום מצוות המילה
בספק, ואסור לחלל את השבת לצורך "מכשירי מילה", היינו: הפעולות הנלוות
למילה. רבא הציע, כי אם היולדת [הנחשבת חולה שאין בו סכנה], זקוקה למים חמים, יורו
לנכרי לחמם מים עבורה, ואגב כך יחממו מים גם עבור התינוק.

גמרא זו משמשת כיסוד הלכתי בסיסי בהלכות שבת.

כידוע, אסרו חכמים לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת, שמא ייגרר היהודי אחר
הנכרי ויעשה מלאכה בעצמו (ראה רמב"ם הל' שבת פ"ו הל' א, ועי' רש"י עבודה זרה כ"ב א"ה ד"ה "לא
יאמר" ובשו"ע הרב ס"י רמ"ג סעי' א'). במספר מקומות בתלמוד הבהירו חכמים, כי לצורכי
מצווה שונים, מותר לומר לנכרי לבצע מלאכה בשבת. ברם, בעלי התוספות (ראה ד"ה
"לשבות" שציינו לדבריהם בגיטין) מדגישים, כי הלומד את סוגייתנו נוכח לדעת, כי לא
הותר לומר לנכרי לחמם מים עבור התינוק, אף על פי שאין לך צורך מצווה מובהק
מזה. מכאן יסוד וגדר לכל דיני אמירה לנכרי בשבת, כי אין ללמוד היתר לכל
המצוות, מן המקומות בהם התירו חכמים לומר לנכרי לעשות מלאכה עבור דבר
מצווה.

ברם, מדגישים בעלי התוספות, הדברים אמורים כלפי איסור מן התורה, אולם,
"שבות דשבות" הותר לצורך מילה [כן דעת התוס' בגיטין ח"ב, אך להלכה נפסק, שו"ע ס"י ש"ז סעי'
ה', ש"שבות דשבות" הותר לצורך כל המצוות]. כלומר, "שבות" הוא כינוי לאיסור שבת
מדרבנן, שהורו להוסיף "לשבות". כאשר מורים לנכרי לבצע מלאכה האסורה

מדברנו, הרי זו "שבות דשבות", איסור דרבנן לומר לנכרי לעשות מלאכה מדברנו, כפי שמבואר בגמרתנו לעיל, שהורו לנכרי לטלטל מים לצורך מילת התינוק מחצר שלא עשו בה עירוב חצרות.

שנים רבות אחר כך, חקרו גאוני ישראל בשאלה הבאה: האם ניתן להורות לנכרי לבצע פעולה אסורה מן התורה, אך שיבצענה באופן שאינו אסור מן התורה. אחת השאלות התמקדה בדין "שנים שעשו מלאכה פטורים". שני יהודים המבצעים מלאכה שדרכה להעשות על ידי אדם אחד - פטורים, כך למדנו במסכת שבת. אם כן, הניתן להורות לשני נכרים שיבצעו בצוותא מלאכה עבור היהודי?

הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל (שו"ת "באר יצחק" סי' י"ד ענף ט"ו) מוכיח מסוגייתנו, כי הדבר אסור, שאם לא כן, מדוע לא הורו לשני נכרים לחמם בצוותא מים עבור התינוק, בלא צורך להזדקק לחסדיה של האם. לאחר מכן הוא מסיק, כי אין צורך בראייה מן הגמרא לכך, מפני שבהלכה זו בה אנו עוסקים - שניים שעשו מלאכה פטורים - אין הכוונה שמותר הדבר, אלא שאינם חייבים קרבן חטאת. מכל מקום, אנו נתמקד דווקא בחלק הראשון של דבריו וננסה לברר, אם אכן היה הדבר מותר מן התורה, לעשות מלאכה בשניים, מה עילה וטעם יש לאסור להורות לשני נכרים לבצע מלאכה עבור יהודי.

לכאורה, ניתן היה לפרש את הדברים באופן הבא. כאשר אסרו חכמים להורות לנכרי לבצע מלאכה, לא תיקנו כן מפני דאגתם לנכרי, זה אינו מצווה ועומד מהר סיני. מעייניהם של חכמים נתונים היו ליהודי, אשר בהוראת פיהו מתבצעת מלאכה בשבת, ולמחר יבוא לבצעה בעצמו, חלילה. משכך, כלום נפקא מינה יש, אם הנכרי עשאה כך, או שני נכרים עשאוה. אחת היא לו, הוא ביקש לחמם מים - והם חוממו! זאת אסרו חכמים. נמצא, כי הקולא שבאיסור התורה, אינה מועילה לו באיסור החכמים להורות לנכרי לבצע מלאכה בשבת קודש ("מלכים אומניך", עמ' קנ"ח).

ברם, לאחר עיון בספרי הפוסקים עולה, כי יש לדחות הסבר זה. שהנה, לאור הסבר נאה זה, כאשר נדרש להכריע, האם מותר להורות לנכרי לבצע מלאכה בשינוי לצורך מצווה, וכגון, להדליק מנורה במרפקו, באופן שאינו נחשב מלאכת מחשבת האסורה מן התורה - נען ונאמר, כי הדבר אסור, מפני שחכמים ביקשו למנוע מן היהודי אפשרות, להורות בשבת על ביצוע מלאכה.

והנה, פסק ה"מגן אברהם" (סי' ש"מ ס"ק א', והובא ב"משנה ברורה" שם ס"ק ג'), כי מותר להורות לנכרי לעשות מלאכה בשינוי לצורך מצווה, ובמקום שאין ניתן לעשותה בשינוי, אף הותר להורות לעשות מלאכה כצורתה, כאשר אינה צריכה לגופה, כדעת הראשונים שאין בה איסור תורה. הרי לנו, כי סברה זו אינה נכונה (וכן מבואר במקומות נוספים, ועיי' "שמירת שבת כהלכתה" פרק ל' הערה מ"ו).

מערכת קול חוצב בספר חדש
להגיד!
דרשות המגידים
שנאמרו
להמון העם
על סדר
חומש בראשית

לעילוי נשמת
הבחור **אלי בן פורת** ז"ל
בן הר"ר ישעיהו יבלחטי"א
נלב"ע במהלך קורס קצינים ב"יד בכסלו תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י הוריו ידידינו הר"ר ישעיהו ותהילה
בן פורת והמשפחה שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת
הר"ר **סאלם עודד פדל** ז"ל
נלב"ע י"ב כסלו תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו ידידינו
הר"ר **שמעון פדל** הי"ו

הופיע!
תקליטור מאורות הש"ס
על מסכת עירובין דף נג'-ע"ה
לצפייה במחשב + MP3
Français עברית
בישראל: 1-700-500-151
ירושלים: רח' שרי ישראל 14
02-5003882
In U.S.A.: 1888 5MEOROT
(1888 563 6768)
In France:
01.42.41.14.01

כשהילד שלך יהיה אבא...
הוא יזכור מי לימד אותו
את דפי הגמרא הראשונים!
הוא יזכור מי נתן לו
טעם מיוחד בלימוד גמרא!
הצטרפו עכשיו למסלול
1700-70-87-88
רכוש לילדך מני!
למאורות הדף היומי לילדים
בין המצטרפים בתקופת המבצע
יובלו 20 פרסים בשווי 500 ש"ח כל אחד!

מהדורת
"ותלמודו בידו"

הדף שלך לנצח!
גם אתה יכול להנציח את יקירך
בגפרות המיוחדות שבהוצאת מאורות הדף היומי.
התקשר עוד היום
להנצחה במס' פסחים - שקלים היוצאת לאור עולם
25000 לומדי השיעורים בדף היומי ילמדו לעילוי הנשמה, המונצחת בדף הגמרא.
לפרטים: 03-6164725 (שלוחה 109 - ש')

מהדורת
"נר תמיד"